

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย มีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยมีสาเหตุมาจากความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์และสาธารณสุข รวมไปถึงการที่ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการดูแลสุขภาพของตนเองดีขึ้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้คาดประมาณประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย ช่วงปี พ.ศ.2540-2544 ว่าเพิ่มขึ้นจาก 5.092 ล้าน หรือร้อยละ 8.4 ของประชากรทั้งประเทศในปี 2540 เป็น 5.845 ล้าน คน หรือคิดเป็นร้อยละ 9.3 ในปี 2544 อย่างไรก็ตาม ขนาดและสัดส่วนของประชากร ที่เป็นผู้สูงอายุนี้ก็เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีการคาดประมาณขององค์การสหประชาชาติที่แสดงให้เห็นว่า จำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปของไทยได้เพิ่มจาก 2.5 ล้าน ในปี พ.ศ. 2523 และปี พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) เพิ่มเป็น 5 ล้านคน ประมาณ 10.3 ล้าน ในปี พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) (United Nation, 1993) ทั้งนี้ในอัตราที่เพิ่มมากขึ้นกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโครงสร้างอายุประชากรดังกล่าวนี้จะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมด้วย จากสถานการณ์ที่ผู้สูงอายุกลายเป็นสมาชิกกลุ่มใหญ่ของสังคมเช่นนี้ ความเข้าใจผู้สูงอายุในฐานะเป็นองค์ประกอบหนึ่ง ที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของสังคม โดยเป็นผู้แสดงบทบาทเตรียมสร้างคุณธรรมสำหรับสังคมนับว่าเป็นสิ่งสำคัญ ตามหลักสังคมวิทยานั้น สังคมจะต้องได้รับการตีบทอดในด้านคุณธรรมจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งอย่างครบถ้วนและต่อเนื่อง ถ้าหากไม่มีการตีบทอดด้านคุณธรรมอย่างถูกต้องอาจจะก่อให้เกิดปัญหารุนแรงต่อสังคมในอนาคตได้ ซึ่งควรจะต้องการศึกษาอีกมาก

สังคมทุกสังคมดำรงอยู่ได้โดยอาศัยแบบแผนการดำรงชีวิต ที่สมาชิกในสังคมยึดถือร่วมกัน ในบรรดาแบบแผนการดำรงชีวิตในสังคมนั้น ความสำนึกว่าสิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว สิ่งใดมนุษย์พึงปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นเรื่องของคุณธรรม ศีลธรรม หรือจริยธรรม เป็นส่วนหนึ่งของบรรทัดฐานที่สำคัญของสังคม บรรทัดฐานความดีชั่วนั้น สร้างสรรคให้สมาชิกของสังคมรู้สึก ว่าชีวิตมีคุณค่าและมีเป้าหมาย ทำให้ความสัมพันธ์เป็นไปอย่างราบรื่น ความสัมพันธ์มีที่อ้างอิงเพื่อการควบคุมทางสังคม และมีข้อยุติในกรณีที่เกิดความขัดแย้ง อย่างไรก็ตามบรรทัดฐานที่อาจเรียกว่า คุณธรรมนี้ก็เช่นบรรทัดฐานอื่น ๆ ต้องอาศัยสมาชิกของสังคมที่มีอยู่ในหน่วยต่าง ๆ เป็นสื่อกลางในการตีบทอด อาทิเช่น ครอบครัว โรงเรียน เพื่อนฝูง ศาสนา และสื่อมวลชน ฯลฯ

แต่หน่วยต่าง ๆ เหล่านี้ มีศักยภาพไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และยุคสมัย ความความจริงที่ปรากฏอยู่ในสังคม สำหรับผู้สูงอายุนับเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ที่จะทำหน้าที่สืบทอดคุณธรรมในภาวะของสังคมสมัยใหม่ ทั้งนี้ก็เพราะว่า ผู้สูงอายุนั้นมักจะมีคุณค่าในคุณธรรมสูง และมีลักษณะอนุรักษ์นิยมที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอายุอื่น ๆ นอกจากนั้นกลุ่มผู้สูงอายุยังเป็นกลุ่มคนที่ไม่ดิ้นรนหรือแสวงหาความมั่นคงให้กับชีวิตอีกแล้ว เนื่องจากเวลาที่เหลือในชีวิตมีน้อย และมักมีความเชื่อในเรื่องของบาป บุญ การได้รับสิ่งตอบแทนของความดีหรือผลบุญในโลกหน้า นอกเหนือจากนั้น ผู้สูงอายุยังเป็นกลุ่มคนที่มีความรักถูกหุดานเป็นพิเศษ ใคร่อยากเห็นถูกหุดานนั้นเป็นคนดีมีคุณธรรม โดยเฉพาะคุณธรรมของสังคม ซึ่งจะมีผลกระทบในทางที่ดีต่อถูกหุดานของตนเอง

สังคมไทยตั้งแต่ดั้งเดิมเป็นสังคมที่ยึดถือผู้สูงอายุเป็นหลักสำคัญของครอบครัว และบรรดาถูกหุดาน ก็ให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุทั้งในครอบครัวและนอกครอบครัว ประเพณีเหมือนปุราณบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีของครอบครัวและสังคม ซึ่งบุคคลในสังคมให้การยอมรับว่า ผู้สูงอายุมีคุณค่า มีความเป็นผู้นำ มีประสบการณ์ มีคุณธรรมสูง ให้ประโยชน์แก่สังคมทุกระดับ

แต่ปัจจุบันนี้สังคมรับเอาวัฒนธรรม และค่านิยมของตะวันตก ที่ยึดถือวัตถุเป็นหลัก โดยมีลักษณะตัวใครตัวมัน และมักถือว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ไม่ทันต่อเหตุการณ์ ผู้สูงอายุควรอยู่ส่วนผู้สูงอายุ ส่วนเด็กและคนหนุ่มสาวก็อยู่แยกกันไปอีกต่างหาก ซึ่งความคิดเช่นนี้ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย และมีผลกระทบต่อสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุ และต่อสังคมในด้านอื่น ๆ อีกมาก อาทิเช่น การสูญเสียบทบาทการเป็นผู้นำหรือเป็นหลักของครอบครัว ตลอดจนเป็นหน่วยของสังคมกรณีทางด้านคุณธรรมในครอบครัว นอกจากนั้น การเสื่อมความเคารพ การละเลยในผู้สูงอายุ เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ถูกหุดานทอดทิ้งผู้สูงอายุ โดยให้ไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ และยังมีผู้สูงอายุจำนวนมากที่อยู่ในเมือง มีแนวโน้มที่จะอยู่ตามลำพังมากขึ้น เพราะบุตรหลานไม่มีเวลาหาใจใส่ เนื่องจากต้องทำงานนอกบ้านเป็นส่วนใหญ่ จึงเห็นได้ว่าความสำคัญด้านคุณธรรมของคนในสังคมเริ่มลดลงไปเรื่อย ๆ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุมิใช่จำกัดในทางชีววิทยาและจิตวิทยาที่หย่อนความฉับไวในการรับรู้ และการรับการเปลี่ยนแปลง ชีวจำกัดเหล่านี้เป็นเหตุให้ผู้สูงอายุจำนวนมากต้องประสบปัญหาการปรับตัวในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ต้องสูญเสียบทบาทต่าง ๆ ที่เคยมี โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการเป็นผู้จรรโลงและสืบทอดคุณธรรม รวมทั้งสังคมยอมรับว่าผู้สูงอายุเป็นภาระที่สำคัญอย่างหนึ่งของสังคมด้วย

จากปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้ครอบครัวแบบขยายมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่จำนวนผู้สูงอายุมีมากขึ้นทำให้ผู้สูงอายุในครอบครัวประสบกับปัญหาต่าง ๆ เนื่องจากค่านิยมของสังคมได้จำกัดบทบาทของผู้สูงอายุไว้เพียงการไปวัด ฟังเทศน์ เฝ้าบ้าน และเลี้ยงหลานเท่านั้น โดยมองข้ามคุณค่าของความรู้ ประสบการณ์ที่

สะสมภาคลอคชีวิต โดยเฉพาะความรู้ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี คุณธรรม และ จริยธรรม หากสังคมได้รับการถ่ายทอด และรับไว้ได้อย่างเหมาะสม ก็จะทำให้ได้ประโยชน์จาก ผู้สูงอายุ และเป็นการเพิ่มบทบาทของผู้สูงอายุให้กับครอบครัวและสังคมอีกด้วย (กชกร สังขชาติ, 2538 : 9)

ดังนั้น รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงอายุและแนวโน้มของปัญหาที่เกิดขึ้น กับผู้สูงอายุ จึงได้วางแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติ (พ.ศ.2525-พ.ศ.2544) ซึ่งได้บรรจุใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 7 และคาดว่าจะมีความต่อเนื่องของแผนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-พ.ศ.2544) และยังบรรจุอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ในหมวด 3 มาตรา 54 (2540 : 12) ส่วนแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาตินั้น ได้ มีนโยบายและ มาตรการในด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยส่งเสริมโครงสร้างครอบครัวแบบขยาย การปลูกฝัง ค่านิยมในการให้คุณค่าของความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุ ตลอดจนสนับสนุน บทบาทการมีส่วนร่วมในครอบครัวและสังคมตามความถนัด โดยส่งเสริมและสนับสนุนสถาบัน ศาสนา ปรับปรุงวิธีการเกษตรพอ และปฏิบัติธรรมให้ทันสมัย และสามารถเข้าถึงชีวิตประจำวันของ บุคคลทั่ว ๆ ไปได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างคุณธรรมขึ้นในจิตใจคน อันจะเป็นพื้นฐานในการสร้างค่านิยมที่ดีงามต่าง ๆ โดยเฉพาะค่านิยมการให้ความเคารพผู้สูงอายุและความกตัญญูแก่ผู้เฒ่า รวมทั้ง แนะนำวิธีการปฏิบัติตนให้เป็นผู้สูงอายุที่ดี (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2525 : 12-13)

จากการที่แผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติได้เน้นการส่งเสริมสนับสนุนให้ สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลักในการเสริมสร้าง ปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมที่ดีงาม คือผู้สูง อายุ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุมากขึ้น ดังนั้นจึงควรพยายามหาแนวทางที่ จะทำให้สถาบันครอบครัวได้แสดงบทบาทในการสืบทอดคุณธรรมโดยมีผู้สูงอายุ ซึ่งถือว่าเป็น บุคคลที่เหมาะสมที่สุด เพราะเป็นผู้ที่มีศักยภาพและสถานภาพทางสังคมที่ยังคงมีประโยชน์และยัง มีความสำคัญ เนื่องจากว่าผู้สูงอายุที่มีศักยภาพจะมีความพึงพอใจในชีวิต จึงมีความต้องการบริการ และควบคุมดูแลสมาชิกอื่น ๆ และการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดประโยชน์ ในการขัดเกลาด้านคุณธรรมแก่เยาวชน ทั้งในระดับครอบครัว สังคม และประเทศชาติสืบไป (วนิดา กิริมย์, 2537 : 3 - 4)

อนึ่งในแง่ของสังคมวิทยา การบรรลุดุสภาพชีวิตตามเป้าหมายทางสังคมนั้น สังคมจะ ต้องมีเอกภาพ จึงต้องยึดถือว่าการถ่ายทอดคุณธรรม โดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมนี้ หน่วย ต่าง ๆ ในสังคมต้องมีบทบาทหน้าที่อย่างสอดคล้องและประสานเป็นแบบเดียวกันทั้งส่วนที่แสวง หาคุณธรรมที่เหมาะสมของสังคม ผู้ที่มีอำนาจของสังคม หน่วยตัวแทนสังคมกรรณย์ ตลอดจนมีความ ร่วมมือร่วมใจของสมาชิกทั้งหมดของสังคม ซึ่งเรื่องของหน่วยตัวแทนการขัดเกลาช่อมมีทั้งที่เป็น

ทางการ เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย และแบบไม่เป็นทางการ เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน เป็นต้น (จรัส บุญชัย , 2530 : 2) โดยการจัดกิจกรรมในสังคมที่สร้างบรรยากาศแห่งการพัฒนาจิตใจอย่างจริงจังต่อเนื่อง และไม่มีช่องว่างระหว่างวัยด้วยการนำเอาหลักสูตรทางศาสนาเชื่อมโยงในกิจกรรมเหล่านั้น เพื่อเจตคติมุ่งเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรมให้กับสังคมในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความกตัญญูกตเวที ความรับผิดชอบ ให้มีความตระหนักในคุณค่าของผู้สูงอายุ การยอมรับการมีอายุมากขึ้น เคารพตัวและพัฒนาคนให้เป็นผู้สูงอายุที่ดี มีคุณค่า เป็นหลักที่พึ่งทางใจ เป็นที่เคารพนับถือ และเป็นศูนย์รวมของสถาบันครอบครัว ทั้งเป็นผู้นำและที่ปรึกษาของชุมชนในอนาคต

ฉะนั้นผู้สูงอายุนับได้ว่าเป็นกลุ่มสมาชิกของสังคมที่มีบทบาทสำคัญในฐานะหน่วยสังคมกรรม ในการสืบทอดคุณธรรมในสังคมเมือง แต่เนื่องจากผู้ที่ทำการวิจัยในประเด็นนี้มีผู้น้อย ฉะนั้นผู้วิจัยจึงประสงค์จะศึกษาเรื่องดังกล่าว เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุ ในด้านความสำคัญในคุณธรรม และความพึงพอใจของผู้สูงอายุ ที่จะทำหน้าที่สืบทอดคุณธรรมแก่ลูกหลานพร้อมทั้งเงื่อนไขที่เกื้อหนุน ขาดคอยจนทำการศึกษาถึงผลของการปฏิบัติหน้าที่สืบทอดคุณธรรมของผู้สูงอายุ เป็นต้น นอกจากนี้เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยนี้จะมีส่วนให้สังคม ได้รับข้อพิจารณาที่นุชนุชบพาทของผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม ตลอดจนเสริมสร้างการพัฒนาคุณค่าของผู้สูงอายุ ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาครอบครัว และสังคมโดยส่วนรวม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความสำคัญในคุณธรรม และความพึงพอใจในการตีบทอคุณธรรมของผู้สูงอายุ
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับความสำคัญในคุณธรรม และความพึงพอใจในการตีบทอคุณธรรมของผู้สูงอายุ จำนวนกตมเทศ ศาสนา ภูมิภาค การศึกษา สถานภาพสมรส เศรษฐกิจ และสุขภาพ
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำคัญในคุณธรรม ความพึงพอใจในการตีบทอคุณธรรม และความสำนึกในการขัดเกลาทางคุณธรรมแก่เยาวชนของผู้สูงอายุ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และเป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาเฉพาะในชมรม ผู้สูงอายุ 5 แห่ง คือ ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลเมคิน ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ และชมรมผู้สูงอายุมูลนิธิของมูลนิธิสันติชน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มผู้สูงอายุ 3 ศาสนาดังกล่าว คือ พุทธ คริสต์ อิสลาม
2. ศึกษาผลการตีบทอคุณธรรมของผู้สูงอายุ จากกลุ่มตัวอย่างประชากร คือ กลุ่มเยาวชนอายุตั้งแต่ 14-25 ในครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ
3. ตัวแปรที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยตัวแปรต่อไปนี้ คือ
 - 1) ตัวแปรอิสระ ในที่นี้หมายถึง เพศ ศาสนา ภูมิภาค การศึกษา สถานภาพสมรส ฐานะทางเศรษฐกิจ สุขภาพ ความสัมพันธ์ในครอบครัว การร่วมกิจกรรมทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม และความใกล้ชิดกับเยาวชนของผู้สูงอายุ
 - 2) ตัวแปรตาม ในที่นี้หมายถึง ความสำคัญในคุณธรรม ความพึงพอใจในการตีบทอคุณธรรมและความสำนึกในการขัดเกลาคุณธรรมของผู้สูงอายุ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงระดับการดำเนินกิจกรรมและความพึงพอใจในการสืบทอดคุณธรรมของผู้สูงอายุ
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสืบทอดคุณธรรมแก่เยาวชนของผู้สูงอายุ
3. ทำให้ทราบถึงผลสำเร็จในการขับเคลื่อนทางสังคม ในด้านคุณธรรมของผู้สูงอายุ
4. ผลการวิจัยสามารถเป็นข้อมูลทางด้านวิชาการ พิสูจน์ทฤษฎี และช่วยเพิ่มพูนความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์ ตลอดจนใช้เป็นข้อมูลสำหรับการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ
5. เป็นแนวทางในการพิจารณากำหนดนโยบายและกลวิธีส่งเสริมบทบาทที่มีคุณค่าให้ผู้สูงอายุ ทั้งระดับครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย